

Ekaterina Endoltseva

Prikazi zagrobnoga života na srednjovjekovnoj plastici Abkhazije

Srednjovjekovna plastika Abkhazije nije proučavana onoliko intenzivno kao plastika iz razdoblja antike, dok prikazi smrti i zagrobnoga života nisu toliko česti. Potrebno je istaknuti dva motiva srednjovjekovne plastike Abkhazije, koji mogu biti povezani s konceptima zagrobnoga života. Jedan je prikazan na kamenom reljefu, koji se nalazi u Državnome muzeju Abkhazije u Sukhumu, čija datacija, funkcija te identifikacija prikazane scene ostaju misterij. Najbliži stilistički predložak ovom kamenom reljefu jest izgubljeni reljef s natpisom iz utvrde Anacopia, koji izvješćuje o izgradnji crkve za vladavine bizantskoga cara Konstantina X. Monomachosa (1042.–1055.). Prikaz životinja koje flankiraju križ u centru kompozicije navodi nas na zaključak da je u oba slučaja prikazan isti motiv. Moguće je da su oba prikaza proizišla iz Izakova proročanstva (11.6–9). U sažetome prikazu analiza kršćanskih motiva koji prikazuju Izakovo proročanstvo u predikonoklastičkom periodu, spomenut ćemo nekoliko primjera. Svi poznati motivi prikazani su na podnim mozaicima. Bik i lav su uvijek prikazani sučeljeni zajedno s drugim životinjama koje prorok spominje, odvojeni drvom nara ili vinovom lozom, simbolima Raja, što u navedenom kontekstu upućuje na prikaz *Drva života*. Biljke koje simboliziraju Raj povezuju se s prikazima križa od kraja 4. stoljeća. Objašnjenje teološkog koncepta ζύλον ξωο ποιόν (Ignatius Trall., II) ističe važnost ikonografskog motiva tzv. *crux florida* od početka 5. stoljeća. Potrebno je napomenuti da scene rajskoga mira, koje uključuju prikaze različitih životinja i biljaka iz predikonološkog perioda, ponekad uključuju i prikaz *Drva života* u obliku križa, ali uvijek u cvatu – to je *crux florida*. U ikonoklastičkom i postikonoklastičkom periodu križ je pretvoren u jedan od glavnih motiva teološke meditacije i egzegeze, što je prikazano u oblikovanju crkvene dekoracije koja uključuje križ obično postavljen u centar kompozicije. Određeni ikonografski prikazi, koji su bili popularni u ranokršćanskom periodu, razvili su se i promijenili svoj tradicionalni oblik. Na primjer, različiti tipovi križa, zajedno s prikazima rajskoga vrta s *Drvom života*, koje je prikazano kao vinova loza između životinja, prelaze u fasadnu dekoraciju. Smatra se da se u ovom periodu, kao dio prikaza scena rajskoga mira proroka Izaije, uz vinovu lozu, drvo nara i *crux florida*, pojavljuju latinski i malteški križ.

Ostali su primjeri vezani uz kamenu skulpturu armenskih crkava, kao što je reljef s motivom *crux floride* iznad uskog prozora zapadne fasade crkve sv. Križa na otoku Akdamar (915.- 921.). U vestibulu svetišta u Sanahinu kapitel stupa također je ukrašen glavama lava i bika.

Sličan reljef krase mjesto ukopa - monumentalni križ postavljen iznad prozora zapadne fasade dvokatne ukopne crkve Astvatsatsin u antičkom gradu Yeghvardu, u podnožju kojeg se nalaze figure lava i bika. Posebnu pozornost treba posvetiti već spomenutom reljefu iz Državnoga muzeja Abkhazijana u Sukhumu. Identifikaciju teme ovoga reljefa, kao i one iz Anacopije s prikazima motiva Izakova proročanstva, predstavila je L.G. Khrushkova, nažalost bez argumentacije. Što se tiče datacije, istraživač sugerira kako "tipična ranokršćanska simbolika" omogućuje datiranje oba reljefa u 6. stoljeće. Ako u obzir uzmemo sve navedene elemente, zajedno sa stilskim analogijama i arheološkim kontekstom, oba reljefa trebala bi biti datirana u prvu polovicu 11. stoljeća. Također je moguće zaključiti da prikazane scene deriviraju iz Palestine iz vremena formiranja figurativne simbolike kršćanske umjetnosti.

Možemo, dakle, zaključiti kako ikonografski, arheološki i epigrafski kontekst dopuštaju datiranje dvaju reljefa s teritorija Abkhazije u 11. stoljeće. Motiv bika i lava s križem možemo shvatiti kao evoluciju antičke sirijsko-palestinske ikonografske teme, koja predstavlja zagrobni život u raju. Umjetnost srednjega vijeka navedene motive koristi kao dekoraciju nadgrobnih spomenika povezanih sa smrću i uskrsnućem.

Prijevod s engleskoga: Maja Zidarić